

รายงานการวิจัย

เรื่อง การศึกษาการสร้างพระพุทธรชินราชจำลอง
กรณีศึกษาอำเภอบึงสามพัน บุรณเขตต์

งานวิจัยของ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์หาญชัย สวงวนให้

อาจารย์สุภาภรณ์ สวงวนให้

ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา

คณะครุศาสตร์

สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

การวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

จากสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม ปีการศึกษา 2541

ประกาศคุณูปการ

การวิจัย เรื่อง การศึกษา การสร้างพระพุทธรชินราชจำลอง กรณีศึกษาอำเภอบึงอเทวี บุรณเขตต์ ได้สำเร็จลุล่วงเรียบร้อยไปด้วยดีเพราะได้รับการส่งเสริมสนับสนุนเป็นอย่างดีจากท่านรองศาสตราจารย์ ประวิตร ชูศิลป์ อธิการบดี รองศาสตราจารย์ สงวน ช้างฉัตร รองอธิการบดี และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรรค์ วรอินทร์ ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการ และรักษาการผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม เป็นอย่างดี ซึ่งคณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ อำเภอบึงอเทวี บุรณเขตต์ นายภิเชก บุรณเขตต์ คณะช่างศิลป์ของโรงงานหล่อพระบูรณะไทย 1 และคณะช่างศิลป์โรงงานหล่อพระบูรณะไทย 2 เป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณาให้ข้อมูลรายละเอียด และเทคนิควิธีการสร้างพระพุทธรชินราชจำลองที่สำคัญถูกต้อง กระตือรือร้น ทุ่มเท มีความเรียบร้อย และสมบูรณ์เป็นระบบที่ดีที่สุดในภาค ทฤษฎี และภาคปฏิบัติจริง ตลอดจนช่วยตรวจรายงานการวิจัยฉบับนี้เพื่อให้มีความถูกต้อง และ สมบูรณ์ดีที่สุดในที่สุด

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.มังกร ทองสุกดี อธิการบดี สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม รองศาสตราจารย์ สนม คุ้มเมือง นายกสภาอาจารย์มหาวิทยาลัย นเรศวร และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สรรค์ วรอินทร์ ผู้อำนวยการสำนักวิจัย และบริการวิชาการ และรักษาการผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม ที่เป็นที่ปรึกษาการวิจัย และให้คำแนะนำในการวิจัยเรื่องนี้เป็นอย่างดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์หาญชัย สงวนให้
สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์สุภาภรณ์ สงวนให้
โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี

คำนำ

การวิจัย เรื่อง การศึกษาการสร้างพระพุทธรชินราชจำลอง กรณีศึกษา จำเริญเอก
ทวี บูรณเขตต์ เรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การศึกษานอกสาร คำรา บทควม ความคู่ไป
กับการศึกษา สังเกต สัมภาษณ์ และการวิจัยแบบการมีส่วนร่วมในการทำงานของ จำเริญเอกทวี
บูรณเขตต์ และคณะช่างศิลป์ในโรงงานหล่อพระบูรณะไทย 1 และคณะช่างศิลป์โรงงานหล่อพระ
บูรณะไทย 2 จนการวิจัยสำเร็จ ด้วยความถูกต้อง ชัดเจน เรียบร้อย สมบูรณ์และเป็นระบบ
เพื่อที่จะเสนอให้นักวิจัย นักวิชาการ นักการศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ครู อาจารย์ นิสิต
นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจที่จะนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ ในการพัฒนาการศึกษา พัฒนา
หลักสูตรและการสอน และพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นบ้านให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ประวิตร ชูศิลป์ อธิการบดี
รองศาสตราจารย์สงวน ช้างฉัตร รองอธิการบดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรรค์ วรอินทร์ ผู้อำนวยการ
การสำนักวิจัย และบริการวิชาการ และรักษาการผู้อำนวยการโครงการบัณฑิตศึกษาเป็นอย่างสูงที่
ให้การส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยเรื่องนี้ ขอกราบขอบพระคุณ จำเริญเอกทวี บูรณเขตต์ นายภนิก
บูรณเขตต์ คณะช่างศิลป์ของโรงงานหล่อพระบูรณะไทย 1 และคณะช่างศิลป์โรงงานหล่อพระ
บูรณะไทย 2 เป็นอย่างสูงที่ได้ให้ข้อมูลรายละเอียด และเทคนิควิธีการสร้างพระพุทธรชินราช
จำลองทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ และขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.มังกร
ทองสุขดี อธิการบดีสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม รองศาสตราจารย์ สนม ครูณาเมือง นายก
สภาองจารย์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรรค์ วรอินทร์ ผู้อำนวยการสำนัก
วิจัยและบริการวิชาการ และรักษาการผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา สถาบัน
ราชภัฏพิบูลสงครามเป็นอย่างสูงที่กรุณาเป็นที่ปรึกษาการวิจัยและให้คำแนะนำในการวิจัยในเรื่อง
นี้อย่างดียิ่ง ขอขอบพระคุณ นายวิชาญสุเมธ แสงนาทร ที่กรุณาช่วยปรับปรุงแก้ไขบทความย่อ
ภาษาไทย และภาษาอังกฤษจนมีความถูกต้อง ไพเราะและสะดวกยิ่งขึ้น และหวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่ารายงานการวิจัยเรื่องนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยของ นักวิจัย นักวิชาการ นิสิต
นักศึกษา และประชาชนทั่วไปตามสมควร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์หาญชัย สงวนให้

สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

อาจารย์สุภากรณ์ สงวนให้

โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ประกาศคุณประการ	
คำนำ	
บทคัดย่อ	
บทที่ 1 บทนำ	1
- ภูมิหลัง	1
- วัตถุประสงค์	3
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
- หน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	3
- ขอบเขตการวิจัย	4
- ระยะเวลาที่ทำการวิจัย	4
- คำนิยามศัพท์เฉพาะ	4
บทที่ 2 เอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
- กำเนิดพระพุทธรูปในประวัติศาสตร์	5
- พระพุทธรูปในต่างประเทศ	14
- พระพุทธรูปในประเทศไทย	18
- การสร้างพระพุทธรูป	30
- การสร้างพระพุทธรูปจีนราช	49
บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย	99
- การดำเนินการวิจัย	99
- ระเบียบวิธีการวิจัย	99
- ขอบเขตการวิจัย	99
- ระยะเวลาที่ทำการวิจัย	100
- แผนการดำเนินการวิจัยตลอดโครงการ	100
- สถานที่ที่ทำการศึกษาหรือเก็บข้อมูลการวิจัย	100

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล	103
- การวิเคราะห์ข้อมูล	103
- ชีวิตประวัติเจ้าสิบเอกทวิ บูรมเขตต์	103
- การศึกษาวิธีการสร้างพระพุทธรูปจีนราชจำลองของเจ้าสิบเอกทวิ บูรมเขตต์ จากการศึกษาเอกสาร	127
- การศึกษาวิธีการสร้างพระพุทธรูปจีนราชจำลองของเจ้าสิบเอกทวิ บูรมเขตต์ จากการศึกษา สังเกต และสัมภาษณ์	139
- การวิเคราะห์การสร้างพระพุทธรูปจีนราชจำลอง	144
- การเผยแพร่ชีวิตประวัติ ผลงานและการสร้างพระพุทธรูปจีนราชจำลองกรณีศึกษา เจ้าสิบเอกทวิ บูรมเขตต์ เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดพิษณุโลก และประเทศไทย	156
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	157
- ชื่อโครงการ	157
- หน่วยงานผู้รับผิดชอบงานวิจัย และที่อยู่	157
- คณะผู้วิจัย	157
- ประเภทของการวิจัย	157
- สาขาที่ทำการวิจัย	157
- คำสำคัญที่ทำการศึกษา	157
- ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	158
- วัตถุประสงค์	159
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	160
- หน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	160
- การดำเนินการวิจัย	160
- ระเบียบการวิจัย	161
- ขอบเขตการวิจัย	161
- ระยะเวลาทำการวิจัย	161
- แผนการดำเนินการวิจัยตลอดโครงการ	161

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
- สถานที่ทำการศึกษาหรือเก็บข้อมูลการวิจัย	162
- ที่ปรึกษาการวิจัย	163
- ผลการวิจัยและอภิปรายผล	163
- ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย	172
บรรณานุกรม	173
ภาคผนวก	177
- ภาคผนวก ก ภาพการสร้าง พระพุทธรูปราชจำลอง	179
- ภาคผนวก ข ประวัติหัวหน้าโครงการ	187

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
ตารางที่ 1	แสดงการสร้างพระพุทธรชินราชจำลองขนาดใหญ่ ชั้นที่ 1 การปั้นหุ่นพระพุทธรชินราชจำลองจากการศึกษาเอกสาร และจากการสังเกต สัมภาษณ์ จำสืบเอกทวิ บูรณเขตต์	145
ตารางที่ 2	แสดงการสร้างพระพุทธรชินราชจำลองขนาดใหญ่ ชั้นที่ 2 การเข้าดินพระพุทธรชินราชจำลองจากการศึกษาเอกสาร และจากการสังเกต สัมภาษณ์ จำสืบเอกทวิ บูรณเขตต์	147
ตารางที่ 3	แสดงการสร้างพระพุทธรชินราชจำลองขนาดใหญ่ ชั้นที่ 3 การหล่อพระพุทธรชินราชจำลองจากการศึกษาเอกสาร และจากการสังเกต สัมภาษณ์ จำสืบเอกทวิ บูรณเขตต์	148
ตารางที่ 4	แสดงการสร้างพระพุทธรชินราชจำลองขนาดใหญ่ ชั้นที่ 4 การขัดแต่งพระพุทธรชินราชจำลองจากการศึกษาเอกสาร และจากการสังเกต สัมภาษณ์ จำสืบเอกทวิ บูรณเขตต์	150
ตารางที่ 5	แสดงการสร้างพระพุทธรชินราชจำลองขนาดใหญ่ กับพระพุทธรชินราชจำลองขนาดเล็ก ชั้นที่ 1 การปั้นหุ่นพระพุทธรชินราชจำลอง กรณีศึกษาจำสืบเอกทวิ บูรณเขตต์	152
ตารางที่ 6	แสดงการสร้างพระพุทธรชินราชจำลอง ขนาดใหญ่ กับพระพุทธรชินราชจำลองขนาดเล็ก ชั้นที่ 2 การเข้าดินพระพุทธรชินราชจำลอง กรณีศึกษาจำสืบเอกทวิ บูรณเขตต์	153
ตารางที่ 7	แสดงการสร้างพระพุทธรชินราชจำลองขนาดใหญ่ กับพระพุทธรชินราชจำลองขนาดเล็ก ชั้นที่ 3 การหล่อพระพุทธรชินราชจำลอง กรณีศึกษาจำสืบเอกทวิ บูรณเขตต์	154
ตารางที่ 8	แสดงการสร้างพระพุทธรชินราชจำลอง ขนาดใหญ่ กับพระพุทธรชินราชจำลอง ขนาดเล็ก ชั้นที่ 4 การขัดแต่งพระพุทธรชินราชจำลอง กรณีศึกษาจำสืบเอกทวิ บูรณเขตต์	155

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
ภาพที่ 1	จำลองเอกทวิ บูรณเขตต์ กับการสร้างพระพุทธรชินราชจำลอง	179
ภาพที่ 2	แสดงพิธีการหล่อพระพุทธรชินราชจำลอง	180
ภาพที่ 3	แสดงการสร้างพระพุทธรชินราชจำลอง ชั้นที่ 1 การปั้นหุ่น พระพุทธรชินราชจำลอง	181
ภาพที่ 4	แสดงการสร้างพระพุทธรชินราชจำลอง ชั้นที่ 2 การเข้าดิน พระพุทธรชินราชจำลอง	182
ภาพที่ 5	แสดงการสร้างพระพุทธรชินราชจำลอง ชั้นที่ 3 การหล่อ พระพุทธรชินราชจำลอง	183
ภาพที่ 6	แสดงการสร้างพระพุทธรชินราชจำลอง ชั้นที่ 4 การขัดแต่ง พระพุทธรชินราชจำลอง	184
ภาพที่ 7	แสดงพระพุทธรชินราชจำลอง ของจำลองเอกทวิ บูรณเขตต์	185

มหาวิทยาลัยราชภัฏบึงกาฬ
Pibulsongkram Rajabhat University

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง การศึกษาการสร้างพระพุทธรชินราชจำลอง กรณีศึกษาจำสืบเอก
ทวิ บูรณเขตต์

ชื่อผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์หาญชัย สงวนให้ ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา
คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม และอาจารย์สุภาภรณ์
 สงวนให้ หมวดศึกษาศาสตร์ โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี พิษณุโลก

ปีที่ทำการวิจัย ปีการศึกษา 2541

การศึกษาก่อสร้างพระพุทธรชินราชจำลอง กรณีศึกษา จำสืบเอกทวิ
บูรณเขตต์มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการคือ 1. ศึกษาชีวประวัติและผลงาน 2. การสร้าง
พระพุทธรชินราชจำลอง 3. การเผยแพร่ชื่อเสียงและเกียรติคุณต่อสาธารณชน

วิธีการดำเนินการวิจัย มี 2 แนวทาง คือ 1. การศึกษาเอกสาร 2. การ
สังเกต สัมภาษณ์และมีส่วนร่วมกับจำสืบเอกทวิ บูรณเขตต์แต่ละขณะ

ผลการวิจัย สรุปได้ 3 ประการ ดังนี้

1. จำสืบเอกทวิ บูรณเขตต์ เกิดเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2475 ที่จังหวัดพิษณุโลก
มีพี่น้อง 11 คน ครอบครัวของท่านมีฐานะยากจนมาแต่ สมัยในครอบครัวทุกคนจึงต้องทำงาน
หนักเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี ท่านผู้นี้สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่เป็นผู้มีพรสวรรค์ทาง
ช่างศิลป์ เป็นคนมีคุณธรรมสูง ท่านได้เคยประกอบอาชีพช่างศิลป์และรับราชการทหารบก เมื่อ
ลาออกจากราชการทหารแล้ว ท่านได้สร้างโรงงานหล่อพระพุทธรชินราชจำลองขนาดใหญ่ขึ้นใน
จังหวัดพิษณุโลก ฝีมือการสร้างพระพุทธรชินราชจำลองทำให้ท่านมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ยอมรับกัน
โดยทั่วไปในวงการช่างศิลป์และมีฐานะร่ำรวยขึ้น ท่านได้รับบริจาคเงินบำรุงโรงเรียน จัดตั้งมูลนิธิ
การศึกษา ชื่อมูลนิธิการศึกษาจำสืบเอกทวิ - พิมพ์ บูรณเขตต์ เพื่อให้ทุนส่งเสริมการศึกษาแก่นัก
เรียนที่มีฐานะยากจนให้มีโอกาสได้ศึกษาน่าเรียนในจังหวัดพิษณุโลก และก่อสร้างพิพิธภัณฑ์พื้น
บ้าน ชื่อพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำสืบเอกทวิ - พิมพ์ บูรณเขตต์ เพื่อเสริมสร้างการศึกษา และศิลปวัฒนธรรม
พื้นบ้านจากชีวประวัติและผลงานที่ดีเด่นของจำสืบเอกทวิ บูรณเขตต์ ท่านจึงได้รับเกียรติ
จากสถาบันอุดมศึกษา 3 แห่ง โดยได้ขอพระราชทานปริญญาบัตรกิตติมศักดิ์ ดังนี้ คือ สถาบัน
ราชภัฏพิบูลสงคราม ได้ขอพระราชทานปริญญาศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศิลปศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ได้ขอพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศิลปกรรม และมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ขอพระราชทาน ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขามานุษยวิทยา

2. การสร้างพระพุทธรชินราชจำลองของเจ้าทิเบตทิเบต บูรณเขตต์ ทั้งพระพุทธรชินราชจำลองขนาดใหญ่และพระพุทธรชินราชจำลองขนาดเล็ก มีขั้นตอนที่เหมือนกันทั้ง 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การปั้นหุ่นพระ ขั้นที่ 2 การเข้าดินพระ ขั้นที่ 3 การเททองหล่อพระ และขั้นที่ 4 การขัดตกแต่งพระ

3. แนวทางในการเผยแพร่ชีวประวัติ ผลงานและการสร้างพระพุทธรชินราชจำลองของเจ้าทิเบตทิเบต บูรณเขตต์ ควรจัดทำในรูปของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การสร้างหนังสือแบบเรียน ชุดการเรียน วิดิทัศน์ แผนภาพ ภาพเคลื่อนไหวและซีดีรอม เพื่อส่งเสริมการศึกษาในท้องถิ่น ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดพิษณุโลก โดยจัดทำขึ้นและทำการเผยแพร่ทั้งในจังหวัดพิษณุโลกและประเทศไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Pibulsongkram Rajabhat University

ABSTRACT

TITLE A STUDY IN CONSTRUCTION FOR THE MODEL OF PRA BUDDHACHINNARAJ TIPCHIAL IMAGE MODEL PROCESSING CASE STUDY IN THE SERGENT MAJOR TAWEE BURANAKHATE.

RESEARCHERS ASSISTANT PROFESOR HANCHAI SANGUANHAI AND ARCHAN SUPAPORN SANGUANHAI.

EDUCATION YEAR 1998 A.D.

This research has three objectives for study the firstly to study in bibliography and works, the secondary to study in constructing Pra Buddhachinnaraj tipchial image model and the lastly to study in decline his professional achievement to public.

The researchers studies in the two ways, the firstly study from the texts and many information document and the secondary study by observing by participating producing process for an interviewery with the Sergeant Major Tawee Buranakhate and Others.

This research discovered the three following.

1. The Firstly Sergeant Major Tawee Buranakhate was born on 9 October 1967 in a very poor family with the elevens children in Phitsanuloke province. He was an artist and an artist soldier in The Third Army Area. When he early retire from an artist soldier, he set up the first Pra Buddhachinnaraj image factory in Phitsanuloke. His patiene, moral and the good conduct to make him for the famouse in the constructing Pra Buddhachinnaraj image and when hc has become to be rich. He donated many moneys to developed schools and Wats, to established the Educational Foundation called The Sergeant Major Tawee - Pimpa Buranakhate for the poor students in Phitsanuloke province and he established the Folklore Musium

called The Sergeant Major Tawee - Pimpa Buranakhate Floklore Musium, the first Floklore Musium in private sector in Thailand for folklore study and cultural heritage. According to the bibliography and outstanding tasks of Sergeant Tawee Buranakhate, made him get the Degree Honours from the three Higher Educational Institutes, eg. Bachelor Degree Honour of Arts from the Rajabhat Institute Pibulsongkram, Doctor Degree Honour of Fine Arts from the Srinakarintarawit University and Doctor Degree Honour of Anthrology from the Silapakom University.

2. The Secondary, The Pra Buddhachinnaraj model are produced in 2 sizes, the production was done by 4 ancient processes.

2.1 The firstly, to make Pra Buddhachinnaraj image by clay and sand.

2.2 The secondary, to cover the earthen Pra Buddhachinnaraj image with wax or parafin, then cover with clay and sand again and tie with iron net tightly, cover with the mixed sand and plaster cement.

2.3 The Thirdly, to turn over the earthen Pra Buddhachinnaraj image model up side down in the iron searfolder and tie highly, put the boiled bornz into the model, then leave it for 3 -7 days for coldnest.

2.4 The fourthly, to beak all the cover, when already cold of the Pra Buddhachinnaraj image model and join some separated party, polish it until bright and shinning, it may be painted or covered with the pure golden leave.

3. The famouse works and his professional achievement should be dealed by developing in local curriculum, making in local art text book, and should be produced in pictures, slides, video and C.D. ROM for local cultural study in Phitsanuloke and Thailand.